

Lodolini, Elio

„Missioni e Addetti militari italiani in Polonia (1919–1923)”, Alessandro Gionfrida, Roma 1996 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 90/4, 580-581

1999

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Alessandro Gionfrida, *Missioni e Addetti militari italiani in Polonia (1919–1923). Le fonti archivistiche dell'Ufficio Storico*, Stato Maggiore dell'Esercito, Ufficio Storico, Roma 1996, s. 296.

Dokumentacja dotycząca stosunków między Włochami i Polską w okresie międzywojennym została niedawno opublikowana wspólnym wysiłkiem administracji Archiwów Państwowych obu krajów w dwutomowym wydaniu i zaprezentowana w Rzymie i Warszawie, wzbudzając ogromne zainteresowanie badaczy tak włoskich, jak i polskich¹.

Nie jest to przypadek odosobniony, wręcz przeciwnie. Ograniczając się do publikacji opracowanych przez te same administracje archiwalne, przypomnę tu choćby tylko katalog wystawy archiwalnej „Natio Polona”, która odbyła się w 1990 r. w Polsce i rok później we Włoszech².

Dokumenty włoskie dotyczące stosunków włosko-polskich w latach 1918–1940, o których wspominałem wyżej, są przechowywane w Centralnym Archiwum Państwowym i w Historycznym Archiwum Dyplomatycznym Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Natomiast dokumentom innej instytucji włoskiej, a raczej całemu ich zbiorowi archiwalnemu, poświęcona jest publikacja naukowa wydana parę lat temu i zaprezentowana w Rzymie przez Stację Naukową Polskiej Akademii Nauk.

Jest to praca o charakterze ściśle archiwalnym, dotycząca dokumentacji Włoskiej Misji Wojskowej działającej w Polsce od listopada 1919 r. do stycznia 1923, pod kierunkiem generała Giovanniego Romei Longheny (1865–1944). Książka została wydana przez Biuro Historyczne Sztabu Generalnego Sił Lądowych, które w swoim Archiwum Historycznym przechowuje dokumentację, uporządkowaną i opracowaną przez młodego archiwistę Alessandro Gionfridę.

Praca składa się z dwóch części. Część pierwsza to krótki, ogólny szkic o powstaniu i zadaniach instytucji włoskich misji i *attachés* wojskowych, kreślący historię Włoskiej Misji Wojskowej w Polsce. Autor zaczyna od omówienia przyczyn i sposobów utworzenia i wysłania Włoskiej Misji Wojskowej do Polski oraz wyboru gen. Romei Longheny w wyniku uzgodnień między ministrem wojny, ministrem spraw zagranicznych, szefem Sztabu Generalnego Sił Lądowych i prezesem Rady Ministrów. Następnie analizuje skład i wewnętrzną organizację misji, procedury administracyjne, jakie stosowała, jej pozycję w stosunku do poselstwa włoskiego w Warszawie oraz stosunki z Naczelnym Dowództwem Włoch — późniejszym Sztabem Generalnym, jak również stosunki z włoską delegacją na konferencję pokojową w Wersalu.

Naczelnym zadaniem misji było zbieranie informacji o sytuacji polityczno-wojskowej w Europie Wschodniej, widzianej z tak dogodnego punktu obserwacyjnego, jakim była Warszawa. Jak pisał sam gen. Longhena, głównym celem wysłania misji była obserwacja „powstawania tego młodego państwa (czyli Polski), które rodzi się wśród wydarzeń wojennych i faktów politycznych o wielkim znaczeniu nie tylko dla Polski, ale i dla całej Europy, gdyż mogą one spowodować poważne komplikacje” (s. 105). Dlatego raporty wysyłane przez misję budzą wielkie zainteresowanie — dotyczyły one nie tylko Polski, ale także Rosji, państw nadbałtyckich, Galicji i Ukrainy. Misja zajmowała się też sprawami stosunków handlowych, przede wszystkim jeśli idzie o włoskie dostawy sprzętu wojskowego dla Polski, jak na przykład samoloty produkcji włoskiej, które doskonale się spisały podczas wojny z Rosją Sowiecką.

Druga część książki składa się z opisu materiałów archiwalnych misji tak, jak zostały one zrekonstruowane przez Gionfridę. Była to praca niełatwa, ale bardzo owocna. Do zbioru dokumentacji Włoskiej Misji Wojskowej w Polsce zostały dołączone papiery innych instytucji, jak dokumenty włoskiego *attaché* wojskowego w Warszawie z okresu przed przybyciem misji wojskowej, papiery szefa misji lotnictwa, która również znajdowała się tu przed

¹ Ufficio Centrale per i Beni Archivistici — Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, *Documenti per la storia delle relazioni italo-polacche (1918–1940) — Dokumenty dotyczące historii stosunków polsko-włoskich (1918–1940 r.)*, a cura di — opracowane przez: M. Di Simone, N. Eramo, A. Fiori, J. Stoch, Ministero per i Beni culturali e ambientali, Ufficio Centrale per i Beni Archivistici, Pubblicazioni degli Archivi di Stato, serie „Fonti” t. XXVII, 1998.

² Ministero per i Beni Culturali e Ambientali, Ufficio Centrale per i Beni Archivistici — Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, *Natio Polona. Le Università in Italia e in Polonia (secc. XIII–XX). Mostra documentaria — Uniwersytety w Polsce i we Włoszech (Wiek XIII–XX), Wystawa Archiwalna. Polska 1990 – Italia 1991*, Perugia 1990.

przybyciem misji wojskowej, papiery innych misji zjeżdżających okresowo do Polski z różnych powodów, włoskiego przedstawiciela Międzysojuszniczej Komisji w sprawie Państw Nadbałtyckich, oraz dwa dokumenty Włoskiej Misji Wojskowej przy Kwaterze Głównej Naczelnego Dowództwa Rosji z lipca–września 1917 r. Występowanie tych papierów w zbiorze jest uzasadnione, gdyż w pierwszych dwóch przypadkach chodzi o instytucje, których funkcje (a więc i korespondencję) przejęła Włoska Misja Wojskowa w Polsce, zaś przypadek ostatni dotyczy szefa misji, gen. Giovanniego Romei Longheny, który kierował uprzednio Włoską Misją Wojskową w Rosji i przywiózł przypuszczalnie ze sobą — według hipotezy Gionfridy — pewne dokumenty (lub ich kopie) o treści dotyczącej spraw polskich, które mogły być mu przydatne na nowym stanowisku. Takie przypadki mają miejsce w praktyce, gdy między dwoma urzędami następuje przekazanie zadań i funkcji, zwłaszcza o charakterze tymczasowym i w chwilach krytycznych.

Zupełnie inaczej przedstawia się sprawa innych materiałów włączonych do zbioru dokumentacji misji. Zostały do niego włączone na podstawie podobieństwa tematyki i treści dokumenty, które powinny należeć do innych zbiorów Archiwum Historycznego Sztabu Generalnego. W ten sposób w tej samej grupie znalazły się dokumenty kilku urzędów korespondujących między sobą, tak że oryginałom należącym do jednego urzędu odpowiadają brudnopisy należące do zbioru drugiego, i odwrotnie. Był to typowy dla wieku XVIII sposób porządkowania archiwum „według przedmiotu”, nierzadko uprawiany również dzisiaj przez nie-archiwistów — dyletanci odczuwają niepohamowany pociąg do robienia porządków w archiwach grupując dokumenty według tematu. Takie porządki samej rzeczy są nieporządkami i trzeba to zawsze podkreślać, gdyż niweczą więź między poszczególnymi dokumentami, która obok samych dokumentów stanowi jeden z dwóch podstawowych elementów archiwum godnego tej nazwy, a nie przypadkowej mieszaniny papierków. Praca, o której mówimy, stanowi więc przykład poprawnego podejścia do badań archiwalnych.

Z drugiej strony trzeba dodać, że w przeszłości Biuro Historyczne Sztabu Generalnego Sił Lądowych nie miało do dyspozycji personelu wyspecjalizowanego w dziedzinie archiwistyki i musiało, w związku z tym, radzić sobie samo we wszelkich pracach archiwalnych. Tak więc organizacja zbiorów Archiwum Historycznego była pozbawiona ścisłości naukowej, którą może zapewnić tylko profesjonalny archiwista stosując określoną metodologię, nakazującą przede wszystkim utrzymanie papierów w tym samym porządku, jaki im nadały urzędy i instytucje, które te dokumenty wytworzyły, usuwając ewentualne wypaczenia, począwszy od tego, że zbiory archiwalne poszczególnych urzędów i instytucji powinny być przechowywane oddzielnie. Gionfrida najpierw oczyścił archiwum misji z dokumentów należących do innych zbiorów po czym, na podstawie pozostałych dokumentów odtworzył, na ile to było możliwe, pierwotne archiwum, nadając mu ten sam porządek, jaki miało ono początkowo, czyli w momencie powstawania pism, jakie wchodziły w skład zbioru. Słowem, zrekonstruował archiwum i następnie zinwentaryzował jego zawartość.

Książkę wzbogaca skorowidz źródeł archiwalnych nawiązujących do działalności misji, podający krótki opis dokumentów na ten sam temat, sporządzonych przez organy, z którymi misja korespondowała i do których wysyłała raporty, bądź też takie, które w każdym razie były o nich zawiadamiane. Praca stanowi nieocenioną pomoc w konsultacji źródeł dokumentalnych zawierających informacje o jakże istotnym okresie historii narodu polskiego.

Elio Lodolini
Università di Roma
„La Sapienza”

Jan K o f m a n, Wojciech R o s z k o w s k i, *Transformacja i postkomunizm*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku, Warszawa 1999, s. 270

Recenzowana książka powstała z publikowanych w różnych latach w „Studiach Politycznych” artykułów, które — jak informują autorzy — uległy znacznym zmianom tak, by uwzględnić bieg wydarzeń do wiosny 1999 r.